

PENDIDIKAN HAK ASASI MANUSIA: MERANGKA KURIKULUM DALAM KONTEKS MALAYSIA¹

Rohaida Nordin
rohaidanordin@ukm.my

Fakulti Undang-undang
Universiti Kebangsaan Malaysia

Abstrak

Pendidikan hak asasi manusia (PHAM) telah menjadi satu daripada komponen yang penting dalam pembangunan manusia dan telah dinaik taraf sebagai sebahagian daripada pendidikan umum di sesetengah negara. Sungguhpun begitu, PHAM tidak pernah menjadi tumpuan utama dalam program kurikulum Ijazah Sarjana Muda Undang-undang (Kepujian) di universiti tempatan di Malaysia, kecuali Universiti Malaya. Oleh itu, makalah ini akan membincangkan hubungan antara PHAM dengan perpaduan sosial. Analisis yang dilakukan disini bersifat teoritikal sepenuhnya dalam bentuk analisis pembacaan. Makalah ini menunjukkan bahawa PHAM merupakan instrumen yang penting dalam menyelenggara perpaduan sosial. Seterusnya, makalah ini akan membincangkan mengenai kaedah terbaik bagi merangka kurikulum PHAM dalam konteks negara Malaysia.

Kata kunci: pendidikan, hak asasi manusia, perpaduan sosial, Malaysia

Abstract

Human Rights Education (HRE) has become one of the most important elements in human development, and has been upgraded to form part of general education in some countries. However, HRE has never been the main focus for the Bachelor of Laws programme in local universities in Malaysia except at the University of Malaya. This article will discuss the relationship between HRE and social unity. The analysis is entirely theoretical in nature. This article shows that HRE is an important instrument in maintaining social unity. Further, this article will discuss what would be the best method in designing a HRE syllabus in the Malaysian context.

Keywords: education, human rights, social unity, Malaysia

¹ Makalah ini telah dibentangkan di Kongres Pengajaran dan Pembelajaran UKM 2011 dan manuskrip asal telah diterbitkan dalam prosiding kongres tersebut dalam bahasa Inggeris.

PENDAHULUAN

Tumpuan kebanyakan penyelidikan tentang Pendidikan Hak Asasi Manusia (PHAM) adalah untuk menentukan kandungan serta kaedah pengajaran yang sesuai dalam proses memperkenalkan subjek Hak Asasi Manusia pada peringkat ijazah pertama di Fakulti Undang-undang Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM). Dengan mengambil maklum bahawa komposisi pelajar terdiri daripada pelbagai latar belakang kaum,² maka kandungan yang dicadangkan haruslah bertepatan dengan faktor tersebut. Oleh yang demikian, membuang dan menghapuskan faktor luaran lain yang mungkin tidak relevan kepada masyarakat kita menjadi sebahagian daripada aspek penting dalam merangka kandungan bagi subjek ini. Semangat awal kajian ini mungkin disebabkan oleh pengenalan konsep 1Malaysia yang telah diperkenalkan oleh Perdana Menteri Malaysia pada ketika itu. Konsep tersebut menekankan keharmonian etnik, perpaduan nasional dan tadbir urus yang efektif dalam skop masyarakat berbilang kaum di Malaysia.

Secara asasnya, PHAM telah menjadi salah satu bahagian atau komponen yang penting dalam pembangunan masyarakat dunia masa kini. Walau bagaimanapun, di Malaysia PHAM boleh dikatakan sebagai satu subjek eksklusif yang akan hanya ditawarkan kepada mereka yang memilih bidang undang-undang atau laluan undang-undang untuk pendidikan tinggi mereka. Walaupun begitu, PHAM tidak pernah menjadi tumpuan utama dalam kurikulum Ijazah Sarjana Muda Undang-Undang (Kepujian) di universiti tempatan kecuali Universiti Malaya. Sementara Universiti Malaya memperkenalkan subjek tersebut sebagai kursus elektif, universiti lain pula meletakkan hak asasi manusia sebagai sebahagian daripada komponen kursus Undang-undang Awam Antarabangsa atau Undang-undang Perlembagaan.

Situasi ini terjadi mungkin kerana kursus Hak Asasi Manusia tidak dianggap sebagai sebahagian daripada kursus teras yang digariskan oleh Agensi Kelayakan Malaysia (MQA) dalam Program Selaras: Undang-Undang dan Syariah yang telah ditetapkan.³ Walaupun terdapat beberapa elemen PHAM dalam kurikulum undang-undang di universiti tempatan, kebanyakannya lebih tertumpu pada hak asasi manusia dari perspektif barat yang lebih menekankan konsep kesejagatan berbanding relatif budaya yang nampak lebih sesuai dengan struktur masyarakat berbilang bangsa di Malaysia ini.⁴

Oleh itu, membangunkan kurikulum Hak Asasi Manusia untuk program Sarjana Muda Undang-undang dengan kepujian di Fakulti Undang-Undang UKM dan menentukan kaedah pengajaran dan kandungan kursus

2 Contohnya bagi sesi pengajian 2010/11, terdapat 56.85 peratus pelajar Bumiputera, 33,17 peratus pelajar Cina dan 9.98 peratus pelajar India di Fakulti Undang-undang UKM.

3 Malaysian Qualification Agency, Programme Standards: Law and Syariah. http://www.mqa.gov.my/garis panduan/Law%20and%20Syariah_201006.pdf (15 August 2010).

4 Rohaida Nordin, Malaysian Perspective on Human Rights (2010) 14 JUU 17-33.

merupakan agenda yang sangat penting dan perlu disempurnakan dengan segera. Namun begitu, agenda yang lebih penting yang ingin diutarakan dalam makalah ini ialah hubungan antara PHAM dengan perpaduan sosial. Hubungan yang positif ini akan menjadi satu daripada objektif utama dalam memperkenalkan subjek ini di fakulti sebagai satu subjek yang berdiri sendiri dan bukannya menjadi sebahagian daripada Undang-Undang Awam Antarabangsa mahupun Undang-Undang Perlembagaan. Subjek hak asasi manusia ini sepatutnya dikira sebagai sebahagian daripada kursus teras di bawah MQA melalui Program Selaras: Undang-Undang dan Syariah. Sementara kaedah pengajaran dan kandungan subjek hak asasi manusia akan dibincangkan dalam makalah seterusnya. Makalah ini akan memberikan fokus dalam mewujudkan hubungan antara PHAM dan juga perpaduan sosial dan seterusnya membincangkan mengenai kaedah terbaik bagi merangka kurikulum PHAM dalam konteks negara Malaysia.

KEPENTINGAN PENDIDIKAN HAK ASASI MANUSIA DALAM DUNIA KONTEMPORARI

Keadaan di beberapa negara di dunia telah didesak untuk menjadikan PHAM sebahagian daripada pendidikan umum. Sabine Hornberg berpendapat bahawa hal ini disebabkan oleh hakikat bahawa PHAM secara semula jadi berpotensi dalam membantu pelajar sedar akan kebangsaan sosial, budaya dan ekonomi. PHAM merupakan kaedah yang baik untuk menjadikan mereka sedar mengenai kebergantungan global (contohnya mengenai perkara alam sekitar atau proses migrasi) tanpa mengabaikan situasi peribadi mereka, sebaliknya mengambilnya sebagai satu titik permulaan.⁵

Malah, hak asasi manusia juga dilihat sebagai bahagian yang penting untuk keamanan. Hak asasi manusia merupakan inti pati dan juga jaksa pendamai, bertentangan dengan keganasan, menyentuh pelbagai aspek kompleks dalam pengalaman manusia, menerangi keperluan secara keseluruhan dalam bidang tersebut.⁶ Objektif utama PHAM yang berkesan bukanlah untuk menyemai benih pergolakan sosial, sebaliknya menjadi instrumen penting perpaduan sosial. Melalui PHAM, orang ramai akan dididik tentang hak mereka mengikut undang-undang, termasuk undang-undang hak asasi manusia antarabangsa. Mereka akan mampu menjadi warganegara yang bertanggungjawab dalam masyarakat yang terbuka dengan menilai hak asasi manusia, menghormati kedaulatan undang-undang, menggalakkan penyertaan serta mempunyai sistem tadbir urus yang dapat

5 Sabine Hornberg, *Human Rights Education as An Integral Part of General Education*, (Jul., 2002), Vol. 48, No. 3/4, *Education and Human Rights, International Review of Education / Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft / Revue Internationale de l'Éducation*, hlm. 190.

6 Betty A. Reardon, *Human Rights Learning: Pedagogies and Politics of Peace*, a lecture delivered for the UNESCO Chair for Peace Education Master Conference at the University of Puerto Rico, April 15, 2009, hlm. 3.

dipertanggungjawabkan, seterusnya menyediakan persekitaran yang lebih baik untuk pembangunan ekonomi yang mapan.⁷

Sejak sedekad yang lalu, terdapat peningkatan dari segi usaha oleh komuniti antarabangsa untuk mempromosikan PHAM di seluruh dunia. Asas ini bermula daripada “United Nations Decade for Human Rights Education 1995-2004”, yang telah diisytiharkan oleh Perhimpunan Agung PBB melalui Resolusi 49/184 pada bulan Disember 1994. Pelan tindakan “United Nations Decade for Human Rights Education” menegaskan bahawa:

Sesebuah negara perlu membangunkan program khusus dan pelbagai strategi untuk memastikan pendidikan hak asasi manusia dapat disebarkan secara meluas dengan mempromosikan, menggalakkan dan memberi tumpuan pada aktiviti pendidikan Hak Asasi Manusia.... Pendidikan Hak Asasi Manusia dapat memberikan sumbangan kepada konsep pembangunan selaras dengan memuliakan maruah lelaki dan wanita pada semua peringkat umur dengan mengambil kira pelbagai lapisan masyarakat seperti kanak-kanak, orang asli, minoriti dan orang kurang upaya. PHAM juga dapat memberikan kesedaran kepada wanita, lelaki dan kanak-kanak, mengenai hak mereka dari sudut sivil, budaya, ekonomi, politik dan sosial.⁸

Perkembangan ini telah membuka jalan untuk program yang dikenali sebagai “World Programme for Human Rights Education (2005-ongoing)”, yang telah diisytiharkan oleh Perhimpunan Agung PBB pada 10 Disember 2004 dengan matlamat untuk memajukan pelaksanaan program PHAM dalam semua sektor.⁹ Melalui program ini, akan menggalakkan rasa hormat terhadap maruah manusia dan kesaksamaan, dan penyertaan dalam proses membuat keputusan yang demokrasi. PHAM juga menyumbang kepada pencegahan penyelewengan jangka panjang serta konflik ganas.¹⁰

Tambahan pula, PHAM merupakan sebahagian daripada program yang dicadangkan di bawah program pendidikan UNESCO dalam konsep “belajar untuk hidup bersama”. Konsep ini telah dikenal pasti sebagai antara asas pembelajaran penting untuk pembangunan menyeluruh peribadi dan sosial dalam abad ke-21. Konsep ini menasaskan pembangunan pemahaman, pertimbangan, sikap menghormati orang lain dan kepercayaan mereka, juga nilai dan budaya yang akhirnya akan mengelakkan konflik, resolusi secara

7 Richard Pierre Claude, POPULAR EDUCATION FOR HUMAN RIGHTS: 24 Participatory Exercises for Facilitators and Teachers, Amsterdam/Cambridge, MA: Human Rights Education Associates, 2000, hlm. 4. http://www.PHAMa.org/index.php?base_id=168 (15 August 2010)

8 UNESCO, Intercultural and Human Rights Education in Albania, Situation Analysis, Tirana, 2002, hlm. 7; General Assembly resolution 49/184.

9 UNESCO, Plan of Action World Programme for Human Rights Education, First Phase, New York and Geneva, 2006, hlm. 2; General Assembly resolution 59/113 A.

10 UNESCO, Plan of Action World Programme for Human Rights Education, First Phase, New York and Geneva, 2006, hlm. 2.

aman dan mewujudkan keamanan bersama yang berterusan.¹¹ Dipercayai bahawa PHAM menyokong konsep ini dengan mempromosikan agenda keadilan antarabangsa yang sejagat (sebagai prasyarat terhadap keamanan) melalui pengajaran nilai, pemeriksaan pelanggaran hak serta penggalakan tindakan untuk penyelesaian dengan cara yang baik.¹²

Oleh itu, disyorkan supaya para pengajar memperkenalkan tema hak asasi manusia dalam kursus universiti, program pengajian dan peluang lain untuk melihat aplikasi prinsip hak asasi manusia kepada peristiwa semasa atau amalan harian bagi membantu meningkatkan kefahaman nilai hak asasi manusia. Selain itu juga, hak asasi manusia digunakan sebagai “lensa” dalam mentafsir masalah masyarakat dan global. Melalui proses ini, pelajar dapat melibatkan diri dalam masyarakat awam dan kumpulan aktivis. Mereka kemudiannya akan mendapat posisi yang lebih baik untuk memasukkan nilai hak asasi manusia dalam kerjaya mereka.¹³

PEMBANGUNAN KURIKULUM BAGI PROGRAM PENDIDIKAN TINGGI

Setelah melihat hubungan antara PHAM dengan perpaduan sosial dan bagaimana PHAM menjadi instrumen bagi penyelenggaraan perpaduan sosial, persoalan yang timbul seterusnya ialah bagaimana mengetahui konsep asas dan faktor yang perlu dipertimbangkan dalam merangka kurikulum bagi PHAM? Seperti yang telah dicadangkan oleh UNESCO, melalui Panduan Pengajaran dan Pembelajaran dalam Pendidikan Tinggi: Pembangunan Kurikulum dalam Pendidikan Tinggi, terdapat beberapa model yang dapat digunakan untuk tujuan tersebut: model objektif, model proses atau model analisis situasi.¹⁴ Dalam model objektif, ciri yang terpenting ialah tujuan umum, matlamat dan objektif yang perlu diberi perhatian. Matlamat digubal selaras dengan konteks sosial yang lebih luas, iaitu pembelajaran mengambil tempat, oleh itu mereka sepatutnya dipengaruhi oleh keperluan dan nilai yang diterima oleh masyarakat. Matlamat institusi pendidikan tinggi biasanya terkandung dalam kenyataan misi yang telah digubal oleh Parlimen ketika

11 Felisa Tibbits, Literature Review on Outcome of School-Based Programs Related to “ Learning to Live Together”, Human Rights Education Associate (PHAMA), Cambridge, p 4. http://www.PHAMa.org/index.php?base_id=104&language_id=1&erc_doc_id=2465&category_id=4&category_type=3&group= (15 August 2010).

12 Felisa Tibbits, Literature Review on Outcome of School-Based Programs Related to “ Learning to Live Together”, Human Rights Education Associate (PHAMA), Cambridge, p 12. http://www.PHAMa.org/index.php?base_id=104&language_id=1&erc_doc_id=2465&category_id=4&category_type=3&group= (15 August 2010).

13 Felisa Tibbits, Universities and Human Rights Education: Mapping Growth and Opportunities Worldwide, Presentation prepared for Norwegian Human Rights Centre, Oslo, 16 November 2006, Human Rights Education Associate (PHAMA). http://www.PHAMa.org/index.php?base_id=300 (15 August 2010).

14 Guide to Teaching and Learning in Higher Education: Curriculum Development in Higher Education by UNESCO.

penubuhan institusi tersebut. Matlamat dan objektif juga dirangka sejajar dengan kerangka polisi umum.

Model proses pula merupakan model pembangunan kurikulum, iaitu kandungan dan prinsip serta prosedur yang dinyatakan. Model proses tidak seperti hasil dan tidak dapat dijangkakan dalam konteks objektif. Membangunkan kurikulum menggunakan model proses melibatkan proses merangka kaedah pengajaran dan juga bahan yang konsisten dengan prinsip, konteks dan kriteria sedia ada yang wujud dalam aktiviti tersebut. Menerusi model ini, proses dinyatakan, iaitu kandungan yang dikaji, kaedah yang digunakan dan kriteria yang wujud dalam aktiviti. Hasil terakhir tidak akan dinyatakan dari segi tingkah laku tetapi dapat dinilai menggunakan kriteria yang wujud dalam bidang ilmu tersebut.¹⁵

Model analisis situasi melihat pembangunan kurikulum sebagai kaedah yang membolehkan pengajar mengubah suai dan mentransformasikan pengalaman pelajar melalui penyediaan pengetahuan dalam setiap situasi. Model ini menekankan kepentingan proses pembangunan kurikulum dan watak politik sebagai kumpulan pendesak dan ideologi kemahuan yang akan mempengaruhi proses pembelajaran. Model ini berdasarkan andaian bahawa fokus untuk pembangunan kurikulum dalam pembelajaran termasuklah dalam konteks negara, masyarakat dan juga institusi. Walau bagaimanapun, Okebukola mencadangkan penggunaan model hibrid yang mengandungi elemen model objektif, proses dan analisis situasi¹⁶ yang juga pada pandangan penyelidik bersesuaian untuk PHAM.

Seterusnya, satu daripada langkah awal dalam pembangunan kurikulum ialah penilaian terhadap keperluan kumpulan sasaran atau pengguna kurikulum tersebut. Keperluan pelajar adalah penting untuk memastikan kerelevanan dalam memperkenalkan kurikulum PHAM. Pertamanya, harus diingat bahawa pelajar mempunyai keperluan dari segi tujuan penerimaan dan meneruskannya. Kedua, pelajar mempunyai keperluan dari segi tugas pembangunan yang dipengaruhi dan berhubung dengan masyarakat tempat dia membesar. Ketiga, terdapat apa yang di panggil sebagai keperluan asas atau keperluan psikososial dalam diri individu yang menyebabkan mereka mencari matlamat tertentu yang berkaitan dengan sifat semula jadi biologi mereka.¹⁷ Oleh itu, semasa membangunkan kurikulum PHAM ini, ketiga-tiga keperluan pelajar tersebut hendaklah diberikan penekanan oleh pengajar.

15 Guide to Teaching and Learning in Higher Education: Curriculum Development in Higher Education by UNESCO.

16 Guide to Teaching and Learning in Higher Education: Curriculum Development in Higher Education by UNESCO.

17 Guide to Teaching and Learning in Higher Education: Curriculum Development in Higher Education by UNESCO.

MERANGKA KURIKULUM HAK ASASI MANUSIA MENGIKUT KONTEKS MALAYSIA

Bercakap mengenai keperluan pelajar dan juga masyarakat membawa kita kepada bahagian yang paling penting dalam kajian ini, iaitu mencari jalan terbaik untuk mengasimilasikan PHAM ke dalam latar belakang masyarakat berbilang kaum di negara ini. Isu yang perlu diselesaikan ialah kaedah atau pendekatan untuk mengajarkan subjek ini supaya dapat memberikan refleksi kepada komposisi masyarakat pelbagai etnik di negara ini. Menurut sarjana, negara ini dibina dengan sejarah yang panjang dan pengalaman lalu. Apabila British meninggalkan negara ini dengan mewariskan komposisi penduduk berbilang bangsa, iaitu tiga etnik utama, Melayu, Cina dan India. Kontrak atau perjanjian antara ketiga-tiga etnik utama ini merupakan formula politik yang telah membentuk Persekutuan Malaya pada tahun 1957.¹⁸ Seterusnya, sebuah negara baharu yang dipanggil Malaysia telah dibentuk dengan penyertaan Sabah dan Sarawak ke dalam Persekutuan Malaya dan telah meluaskan komposisi pluraliti masyarakat.

Sejak itu, Malaysia telah mendapat perhatian pada peringkat antarabangsa atas beberapa sebab antaranya kerana mengamalkan Islam yang sederhana, kisah kejayaan dalam arus permodenan oleh negara membangun dan juga sumbangan serta penglibatan aktif dalam banyak organisasi antarabangsa seperti Organisasi Negara-Negara Islam (OIC) dan Gerakan Negara-negara Berkecuali (NAM).¹⁹

Namun begitu, negara ini juga telah melalui saat sukar terutamanya melibatkan hubungan antara etnik. Keganasan etnik yang terbuka dan berdarah pernah terjadi pada 13 Mei 1969. Walaupun insiden tersebut telah berjaya dikawal, tetapi dilihat sebagai ujian pertama kepada hubungan antara etnik selepas kemerdekaan dan selepas itu, isu perbezaan antara etnik diselesaikan dengan begitu sensitif.²⁰ Kesannya, Malaysia telah menjadi sebuah negara “tegang yang stabil”, terma yang digunakan untuk memberikan gambaran masyarakat yang melalui pelbagai percanggahan tetapi berjaya menyelesaikan percanggahan tersebut melalui proses perbincangan dan juga persetujuan bersama.²¹

- 18 Ravindran Kumar Jain, “Plural Society, Ethnicity, Class: Malaysian Indians and the Crisis of Political Economy”. KITA Public Lecture No 1. Institute of Ethnic Studies (KITA), Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, 2010, hlm. 15.
- 19 Shamsul Amri Baharuddin, *Culture and Governance in Malaysia’s Survival as Nation*, 2009. Kertas Kajian Etnik UKM Bil. 3. September 2009, Institute of Ethnic Studies (KITA), Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, 2010, hlm. 9-10.
- 20 Shamsul Amri Baharuddin, 2010. “Many Ethnicities, Many Cultures, One Nation: The Malaysian Experience.” Kertas Kerja Kajian Etnik UKM Bil. 2 (November) 2008, Institute of Ethnic Studies (KITA), Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, 2010, hlm. 2-3.
- 21 Shamsul Amri Baharuddin, *Many Ethnicities, Many Cultures, One Nation: The Malaysian Experience*, hlm. 3; Jayum A Jawan & Zaid Ahmad (ed), *Inter-Ethnic Relations in Malaysia Selected Readings, An Article by Shamsul A. B., The Construction and Management of Ethnic Relations in Plural*

Menurut Shamsul Amri Baharuddin (2008), kejadian 13 Mei 1969, telah menyebabkan fenomena baharu muncul, iaitu rakyat Malaysia lebih memilih untuk “berperang lidah bukan mengasah parang”. Hubungan antara etnik tetap menjadi perhatian utama.²² Debat mengenai isu ini telah dipanjangkan apabila Khoo Kay Kim menerusi akhbar *The New Sunday Times*, 19 Februari 2006 memberi komen menyatakan bahawa hubungan antara etnik di negara ini masih pada tahap “membimbangkan” dan “rapuh”. Shamsul mencadangkan, dalam usaha untuk mengakhiri masalah ini, sejarah budaya haruslah diajarkan kepada masyarakat Malaysia.²³ Shamsul seterusnya menyatakan bahawa sesuatu yang ironi untuk melihat pendidikan sekolah rendah dalam sistem pendidikan terus melahirkan perbezaan etnik dan usaha untuk mengintegrasikannya pada peringkat pengajian tinggi juga tidak lengkap.²⁴

Namun begitu, sebagai Ketua Penyunting kepada “Modul Hubungan Etnik”, program permulaan yang memperkenalkan kursus wajib universiti yang dikenali “Hubungan Etnik”, beliau ingin melihat kesan terhadap pelajar yang mengikuti kursus tersebut.²⁵ Maklum balas menunjukkan pelajar dan juga pensyarah telah menyampaikan idea mereka sendiri mengenai bagaimana pendidikan yang berkaitan dengan memahami dan menghormati perbezaan mampu untuk dikembangkan dan dipertingkatkan. Langkah utama ini untuk melahirkan sifat empati, saling menghormati, amanah dan akhirnya sanggup untuk berkongsi.²⁶

Untuk tujuan mempromosikan solidariti dan integrasi dalam konteks Malaysia, beliau juga mencadangkan empat proses penting yang perlu diambil perhatian. Pertama, proses asimilasi, iaitu proses menyatukan perbezaan budaya antara etnik yang akhirnya akan membentuk satu kumpulan yang berkongsi identiti dan budaya yang sama. Yang kedua, proses yang melibatkan etnik yang menyedari tentang perbezaan mereka tetapi pada masa yang sama menghormati norma dan nilai kolektif antara satu sama lain dan proses ini dikenali sebagai proses akomodasi. Yang ketiga, proses pembudayaan, iaitu proses menerima atau meminjam budaya etnik lain mengikut kesesuaian dan menyesuaikan dengan budaya tersebut (seperti makanan, kostum). Akhir sekali, proses yang dikenali sebagai proses amalgamasi. Proses ini

---

Malaysia, Universiti Putra Malaysia Press, 2006, hlm. 162-63.

22 Shamsul Amri Baharuddin, “Many Ethnicities, Many Cultures, One Nation: The Malaysian Experience, hlm. 3.

23 Shamsul Amri Baharuddin, “Many Ethnicities, Many Cultures, One Nation: The Malaysian Experience, hlm. 4-5.

24 Shamsul Amri Baharuddin, “Many Ethnicities, Many Cultures, One Nation: The Malaysian Experience, hlm. 5.

25 Shamsul Amri Baharuddin, “Many Ethnicities, Many Cultures, One Nation: The Malaysian Experience”, hlm. 5-7.

26 Shamsul Amri Baharuddin, “Understanding and Respect for Differences: What are We Trying to Achieve”, Institute of Ethnic Studies (KITA), Universiti Kebangsaan Malaysia, Keynote paper for International Conference on Learning to Live Together: Education for Social Cohesion, “UKM Bangi, Malaysia, 12-13 June 2009, hlm. 13-14.

dilakukan dengan cara campur tangan yang dapat melibatkan penyertaan kerajaan untuk menggabungkan mana-mana perbezaan elemen antara etnik dalam satu entiti yang sama. Contoh yang terbaik mengenai proses ini dapat dilihat melalui projek rintis Sekolah Wawasan yang telah dijalankan oleh Kementerian Pelajaran.²⁷

Keempat-empat proses yang diperkenalkan oleh Shamsul ini dapat digunakan dalam merangka kurikulum PHAM. Proses ini bukan hanya dapat mengajar pelajar mengenai hak asasi masing-masing, malah pada masa yang sama menyelenggara perpaduan sosial apabila pengajar juga mempromosikan solidariti dan integrasi dalam kurikulum PHAM.

PENDIDIKAN PELBAGAI BUDAYA DI AMERIKA SYARIKAT SEBAGAI PERBANDINGAN

Untuk mengukuhkan lagi perbincangan dalam makalah ini, tinjauan terhadap sebuah negara maju seperti Amerika Syarikat yang pernah mempunyai kesukaran dalam menguruskan isu hubungan antara etnik dapat dijadikan contoh. Sejarah menunjukkan, diskriminasi etnik bukanlah sesuatu yang asing kepada negara tersebut yang juga turut mempunyai masyarakat berbilang etnik. Perbincangan mengenai pendidikan berkaitan masyarakat berbilang etnik juga bukanlah sesuatu yang baharu bagi negara tersebut. Margaret Alison Gibson (1984) telah menganalisis lima pendekatan terhadap pendidikan pelbagai budaya di Amerika Syarikat iaitu: (1) *Education of the Culturally Different or Benevolent Multiculturalism*, (2) *Education About Cultural Differences or Cultural Understanding*, (3) *Education for Cultural Pluralism*, (4) *Bicultural Education*, and (5) *Multicultural Education as the Normal Human Experience*. Ketika menyenaraikan kekuatan dan kelemahan empat pendekatan pertama, beliau lebih cenderung memilih pendekatan yang kelima dan menganggapnya sebagai pendekatan yang paling ideal. Beliau menekankan bahawa empat pendekatan pertama cenderung untuk menghalang pandangan sesuatu budaya hanya kepada satu budaya tertentu. Hal ini telah membawa kepada stereotaip secara tidak sengaja dalam kalangan pelajar. Walau bagaimanapun, pendekatan kelima mengiktiraf bahawa terdapat perkongsian budaya yang mungkin dikongsi oleh etnik yang menyediakan mereka dengan kesedaran mengenai identiti etnik tersebut. Oleh yang demikian, perspektif tersebut telah membawa kepada pendedahan terhadap perbezaan yang terdapat antara kumpulan etnik dan juga persamaan antara individu merentasi garisan etnik.²⁸

27 Shamsul Amri Baharuddin, Hubungan Etnik di Malaysia: Mencari dan mengekalkan kejernihan dalam kekeruhan, Kertas Kajian Etnik UKM Bil. 1 (November) 2008, Institute of Ethnic Studies (KITA) Universiti Kebangsaan Malaysia, Bangi, 2010, hlm. 5-8.

28 Margaret Alison Gibson, "Approaches to Multicultural Education in the United States: Some Concepts and Assumptions" dlm. (Spring, 1984), Vol. 15, No. 1, Special Anniversary Issue: Highlights from the Past, *Anthropology & Education Quarterly*, hlm. 114.

Secara dasarnya, pendekatan yang dicadangkan oleh Margaret mempunyai persamaan dengan proses akomodasi seperti yang dicadangkan oleh Shamsul. Ciri-ciri utama yang boleh disimpulkan daripada kedua-dua sarjana ini ialah tidak kira apa-apa jua pendekatan yang dipilih oleh seseorang pengajar PHAM semasa merangka kurikulumnya, maka tidak seharusnya membawa kepada peluasan jurang atau mengekalkan *status quo* dalam perbezaan etnik sedia ada.

Oleh itu, kesemua faktor di atas menjadi keperluan dan petunjuk kepada penyelidikan ini dalam mencari jalan terbaik untuk memperkenalkan kursus hak asasi manusia kepada pelajar pada peringkat Ijazah Sarjana Muda di Fakulti Undang-Undang UKM. Cabaran terbesar yang dijangkakan dalam penyelidikan ini adalah untuk mencari pendekatan yang terbaik kepada acuan teori konsep hak asasi manusia dengan latar belakang masyarakat berbilang etnik supaya kursus tersebut menjadi sesuatu yang berguna kepada pembangunan negara. Soalan andaian yang perlu dijawab di sini ialah adakah PHAM mampu menjadi pendekatan tambahan kepada muktikulturalisme dan juga interkulturalisme dalam mempromosikan perpaduan? Jawapannya berdasarkan perbincangan di atas ialah “Ya”.

KESIMPULAN

Makalah ini telah memaparkan hubungan yang erat antara PHAM dan perpaduan masyarakat dalam populasi masyarakat berbilang etnik di Malaysia. Perbincangan dalam makalah ini mencerminkan kepentingan PHAM dalam dunia kontemporari terutamanya dalam mengekalkan perpaduan masyarakat. Objektif utama PHAM yang efektif bukanlah untuk mencetuskan pergolakan dalam kalangan pelajar yang berbilang etnik tetapi untuk memberikan pendidikan mengenai hak mereka di bawah undang-undang, menghormati kedaulatan undang-undang, menggalakkan penyertaan dan mewujudkan tadbir urus yang boleh dipercayai dan menyediakan persekitaran yang lebih baik dalam mewujudkan pembangunan ekonomi yang lebih mapan. Oleh yang demikian, dengan status PHAM sebagai instrumen penting dalam mengekalkan perpaduan masyarakat adalah penting untuk fakulti undang-undang di semua universiti di Malaysia mengajarkan hak asasi manusia sebagai sebahagian daripada kursus teras.

Walau bagaimanapun, dalam proses merangka kurikulum bagi kursus hak asasi manusia ini, konsep yang telah dicadangkan oleh kedua-dua sarjana, Margaret dan Shamsul haruslah sentiasa diambil berat oleh mereka yang bertanggungjawab dalam membangunkan kurikulum kursus ini. Dalam proses membangunkan kurikulum tersebut adalah penting untuk diingatkan bahawa pembangunan kurikulum yang terbaik ialah kurikulum yang memenuhi keperluan pelajar dan juga masyarakat secara amnya. Oleh yang demikian,

dalam konteks PHAM di Fakulti Undang-Undang UKM, matlamatnya adalah untuk memenuhi kehendak pelajar yang berbilang bangsa dan juga masyarakat berbilang etnik yang dapat mengekalkan perpaduan masyarakat.

RUJUKAN

- Claude, R.P., 2000. "Popular Education for Human Rights: 24 Participatory Exercises for Facilitators and Teachers" dlm. Human Rights Education Associates (PHAMA): 1-78. http://www.PHAMa.org/index.php?base_id=168 [Capaian 15 Ogos 2010].
- Gibson, M.A., "Approaches to Multicultural Education in the United States: Some Concepts and Assumptions" dlm. *Anthropology & Education Quarterly* Vol. 15, No. 1, Special Anniversary Issue: Highlights from the Past (Spring, 1984): 94-120, 1984.
- Hornberg, S., 2002. "Human Rights Education as an Integral Part of General Education" dlm. *International Review of Education / Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft / Revue Internationale de l'Education* Vol. 48, No. 3/4, *Education and Human Rights* (Jul.): 187-98, 2002
- Malaysian Qualification Agency, 2008. "Programme Standards: Law and Syariah" dlm http://www.mqa.gov.my/garis panduan/Law%20and%20Syariah_201006.pdf, hlm.1-28 dk=lm. [Capaian 15 Ogos 2010].
- Ravindran Kumar Jain, 2010. "Plural Society, Ethnicity, Class: Malaysian Indians and the Crisis of Political Economy" dlm. *KITA Public Lecture No 1*. Bangi: Institute of Ethnic Studies (KITA), UKM.
- Reardon, B.A., 2009. *Human Rights Learning: Pedagogies and Politics of Peace*. UNESCO Chair for Peace Education Master Conference at the University of Puerto Rico, April 15, 2009, hlm. 1-38.
- Rohaida Nordin, "Malaysian Perspective on Human Rights" dlm. 14 *JUU* 17-33, 2010.
- Shamsul Amri Baharuddin, 2010. "Culture and Governance in Malaysia's Survival as Nation" dlm. *Artikel Kajian Etnik UKM* Bil. 3. September 2009. Bangi: Institute of Ethnic Studies (KITA), UKM.
- Shamsul Amri Baharuddin, 2010. "Hubungan Etnik di Malaysia: Mencari dan Mengekalkan Kejernihan dalam Kekeruhan" dlm. *Artikel Kajian Etnik UKM* Bil. 1 (November) 2008. Bangi: Institute of Ethnic Studies (KITA), UKM.
- Shamsul Amri Baharuddin, 2010. "Many Ethnicities, Many Cultures, One Nation: The Malaysian Experience" dlm. *Artikel Kerja Kajian Etnik UKM* Bil. 2 (November) 2008. Bangi: Institute of Ethnic Studies (KITA), UKM.

- Shamsul Amri Baharuddin, 2006. "The Construction and Management of Ethnic Relations in Plural Malaysia" dlm. Jayum A Jawan & Zaid Ahmad (ed) *Inter-Ethnic Relations in Malaysia Selected Readings*. Universiti Putra Malaysia Press, , hlm. 162-163.
- Shamsul Amri Baharuddin, 2009. "Understanding and Respect for Differences: What are We Trying to Achieve?" Kertas Ucaptama untuk International Conference on Learning to Live Together: Education for Social Cohesion, "UKM Bangi, Malaysia, 12-13 June 2009, hlm. 1-15.
- Tibbits, F., 2005. "Literature Review on Outcome of School-Based Programs Related to "Learning to Live Together" dlm. Human Rights Education Associates (PHAMA): hlm. 1-45 dlm. http://www.PHAMa.org/index.php?base_id=104&language_id=1&erc_doc_id=2465&category_id=4&category_type=3&group= [Capaian 15 August 2010].
- Tibbits, F., 2006. "Universities and Human Rights Education: Mapping Growth and Opportunities Worldwide" dlm. Human Rights Education Associate (PHAMA). dlm. http://www.PHAMa.org/index.php?base_id=300 [Capaian 15 August 2010].
- UNESCO, 2002. *Intercultural and Human Rights Education in Albania, Situation Analysis*. Tirana: UNESCO.
- UNESCO, 2006. *Plan of Action World Programme for Human Rights Education, First Phase*. New York and Geneva: UNESCO.
- UNESCO, 2011. *Guide to Teaching and Learning in Higher Education: Curriculum Development in Higher Education*. UNESCO.
- United Nations, 1994. *General Assembly resolution 49/184*. United Nations.
- United Nations, 2004. *General Assembly resolution 59/113 A*. United Nations.